

6. Масько А.М. Державна допомога суб'єктам господарювання: державне регулювання в Україні та європейський досвід. Причорноморські економічні студії. 2019. Вип. 38-1. С. 16-23.

Ключові слова: державна допомога, критерії допустимості, оцінка допустимості, суб'єкт господарювання.

Ключевые слова: государственная помощь, критерии допустимости, оценка допустимости, субъект хозяйствования.

Key words: State aid, eligibility criteria, eligibility assessment, entity.

АНДРІЄЧКО ІРИНА МИХАЙЛІВНА

*Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва
імені академіка Ф. Г. Бурчака
Національної академії правових наук України,
аспірантка, помічник судді
Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду*

РОЗУМНІСТЬ СТРОКІВ СУДОВОГО ПРОВАДЖЕННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРАВА НА СПРАВЕДЛИВИЙ СУД

В умовах міжнародно-правової глобалізації відбувається значне зближення правових систем, уніфікація їх правового регулювання на основі міжнародно-правових стандартів. Універсалізація у державно-правовій сфері є одним із важливих напрямів загальної глобалізації у сучасному світі, на поглиблення і розвиток якої на національному та міжнародному рівнях істотно впливають процеси сучасної інтеграції держав у різних регіонах світу [1, с. 38].

16 вересня 2014 року Верховна Рада України визначила стратегічним вектором розвитку держави Україна європейську інтеграцію, ратифікувавши Законом України № 1678-VII Угоду про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі – Угода про асоціацію з ЄС) [2].

Статтею 1 Угоди Сторони визначили, що однією із цілей асоціації є посилення співробітництва у сфері юстиції з метою забезпечення верховенства права та поваги до прав людини і основоположних свобод. Повага до демократичних принципів, прав людини та основоположних свобод, як визначено, зокрема, в Конвенції Ради Європи про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, а також повага до принципу верховенства права повинні формувати основу внутрішньої та зовнішньої політики Сторін і є основними елементами цієї Угоди (стаття 2 Угоди). Статтею 14 Угоди Сторони погодили, що в рамках співробітництва у сфері юстиції вони надають особливого значення утвердженню верховенства права, а їх співробітництво буде спрямоване на укріплення інституцій судових органів та зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості.

Отже, в умовах процесу євроінтеграції перед державою Україна визначено низку завдань щодо вдосконалення її правової системи та поступової адаптації національного законодавства відповідно до напрямів, визначених в Угоді про асоціацію з ЄС, в тому числі прискорення процесу розгляду судових справ та підвищення ефективності судової системи України.

Важливим кроком до асоціації з ЄС стала ратифікація державою Україна 17 липня 1997 року Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) та протоколів до неї, а також визнання юрисдикції Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) в усіх питаннях тлумачення і застосування Конвенції та протоколів до неї згідно із статтею 32 Конвенції [3; 4].

Статтею 1 Конвенції Високі Договірні Сторони визначили кожному, хто перебуває під їхньою юрисдикцією, гарантії прав і свобод, визначених в розділі I цієї Конвенції, зокрема, пунктом 1 статті 6 «права на справедливий суд» як права на справедливий і публічний розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом, який вирішить спір щодо його прав й обов'язків цивільного характеру або встановить обґрунтованість будь-якого висунутого проти нього кримінального обвинувачення.

Аналіз конструкції пункту 1 статті 6 Конвенції дозволяє зробити висновок про те, що право на судовий захист включає такі елементи: 1) право на розгляд справи; 2) справедливість судового розгляду; 3) публічність розгляду справи та проголошення рішення; 4) розумний строк розгляду справи; 5) розгляд справи судом, встановленим законом; 6) незалежність і безсторонність суду [5, с. 359].

Дотримання критерію «розумності строків» розгляду справ національними судами як складової права на справедливий суд є предметом оцінки ЄСПЛ у кожній окремій справі, виходячи з фактичних обставин справи та її особливостей, так як у прецедентній практиці ЄСПЛ не визначено чітких строків, які можна вважати «розумними» чи «нерозумними» щодо тривалості судового провадження.

Водночас, розглядаючи заяви щодо порушення державами-учасницями статті 6 Конвенції, ЄСПЛ враховує такі критерії, як важливість справи для заявника, її складність, поведінку сторін, предмет спору, кількість стадій судочинства, особливості політичної та соціальної ситуації у державі [5, с. 361].

Поняття «розумності строків» судового провадження повинно відображати досягнення національними судами рівноваги між оперативністю (швидкістю) розгляду справи та справедливістю провадження, тобто забезпечення необхідного балансу між процесуальними гарантіями учасників провадження за умови дотриманням судами вимоги щодо своєчасного відправлення правосуддя.

Серед науковців, що тлумачать приписи статті 6 Конвенції, висловлено думку, що значення критерію «розумний строк» полягає у тому, щоб гарантувати ухвалення судового рішення протягом розумного строку, встановлюючи при цьому межу стану невизначеності, в якому перебуває та чи інша особа у зв'язку з її положенням під час судового розгляду справи, що є важливим як для самої цієї особи, так і з точки

зору поняття «юридична визначеність» як така [6, с. 35]. Така позиція є слушною, адже оперативність провадження є проявом реагування національних судів на потребу як громадян, так і держави у правовій визначеності та швидкому відновленню порушених прав та інтересів через органи судочинства. Тривалі спори порушують мирне співіснування між їх суб'єктами, тому судове провадження не може здійснюватися без чітко визначених строків. Відтак, судові рішення повинні набувати ознак остаточних у передбачуваній перспективі.

Задеклароване в пункті 1 статті 6 Конвенції право на «розумний строк» розгляду судової справи зумовило обов'язок держав-учасниць Конвенції, в тому числі України, визначити на законодавчому рівні такі процесуальні норми, які б забезпечили здійснення національними судами правосуддя без невинуватених затримок, що можуть поставити під загрозу ефективність вчинених судами процесуальних дій та авторитет судової влади в цілому.

Обов'язком національних господарських судів застосовувати при розгляді справ Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколи до неї та практику ЄСПЛ як джерело права законодавець визначив у частині 4 статті 11 Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) в редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII [7], який набрав чинності 15.12.2017. Також, у частині 3 статті 2 ГПК України в зазначеній редакції законодавцем задекларовано основні засади (принципи) господарського судочинства, серед яких і розумність строків розгляду справи судом.

Главою 6 «Процесуальні строки» ГПК України визначено види процесуальних строків, порядок їх обчислення, правила щодо початку, зупинення, закінчення, поновлення та продовження процесуальних строків, а також наслідки пропуску процесуальних строків. Так, статтею 113 ГПК України передбачено два види процесуальних строків – встановлені законом (строки, в межах яких вчиняються процесуальні дії) і встановлені судом (якщо їх не визначено законом). Відносно строків, які встановлює суд для вчинення процесуальних дій, у частині 1 статті 114 ГПК України закріплено вимогу щодо їх розумності. За змістом частини 2 статті 114 цього Кодексу законодавець конкретизував, що розумним є строк, якщо він передбачає час, достатній, з урахуванням обставин справи, для вчинення процесуальної дії, та відповідає завданню господарського судочинства.

Новелізація господарського процесуального закону із прийняттям Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII в контексті визначення у ГПК України принципом господарського судочинства «розумність строків розгляду справи судом» (пункт 10 частини 3 статті 2), встановлення чітких строків розгляду справи місцевим судом (стаття 195), розгляду апеляційної (стаття 273) та касаційної (стаття 306) скарг, а також визначення поняття «розумності процесуальних строків», що їх встановлює господарський суд на відповідній стадії провадження для вчинення процесуальних дій (стаття 114), в цілому сприяє здійсненню правосуддя національними судами у визначені законом строки та дотриманню ними критерію «своєчасності» вирішення судових спорів, що є завданням господарського судочинства в силу частини 1 статті 2 ГПК України.

Отже, господарські суди повинні організовувати судове провадження таким чином, щоб захист прав особи, яка звернулася до суду, здійснювався в оптимальні строки, а спір про право було вирішено без невинуватених затримок, тобто у «розумні строки», що обумовлюються періодом з моменту звернення особи до суду за захистом прав до остаточного виконання судового рішення. Протилежне може знівелювати довіру учасників провадження до суду і зумовити їх звернення до ЄСПЛ із заявами про порушення національними судами розумних строків судового розгляду, що може потягнути за собою покладення на державу Україна тягару відшкодування заявникам за невинуватену затримку у розгляді справи.

Список використаної літератури:

1. Бірюков Р. М. Глобалізація та її вплив на правову сферу. *Теорія і методологія порівняльного правознавства*. № 2. 2009. С. 36-40. URL: <https://dpspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/18375/06-Biryukov.pdf>.
2. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 № 1678-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 40. Ст. 2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18>.
3. Про ратифікацію Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2, 4, 7 та 11 до Конвенції: Закон України від 17.07.1997 № 475/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 40. Ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/475/97-вр>.
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13. стор. 270. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004.
5. Трегубов Е. Л. Право на справедливий суд у практиці Європейського суду з прав людини. *Форум права*. № 1. 2010. с. 358-363. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2010_1_58.
6. Моул Н. Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод. Статья 6. Право на справедливое судебное разбирательство. Прецеденты и комментарии / Н. Моул, К. Харби, Л. Б. Алексеева. Москва: Рос-сийская академия правосудия. 2001. 139 с.
7. Господарський процесуальний кодекс України в редакції Закону України від 03.10.2017 № 2147-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 48. Ст. 436. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#n6>.

Ключові слова: право на справедливий суд, Європейський суд з прав людини, розумність строків, принцип господарського судочинства, стан невизначеності, невинуватені затримки.

Ключевые слова: право на справедливый суд, Европейский суд по правам человека, разумность сроков, принцип хозяйственного судопроизводства, состояние неопределенности, неоправданные задержки.

Key words: the right to a fair trial, the European Court of Human Rights, reasonableness of terms, the principle of economic justice, state of uncertainty, unjustified delays.